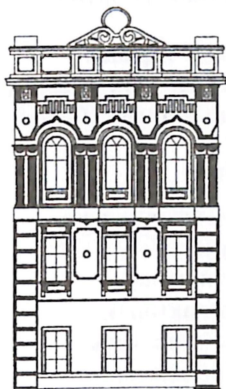


МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ



ВІСНИК

Харківської державної
академії культури

Випуск 2

Збірник наукових праць

Бібліотека ХДАК
інв. № 438043

Харків-ХДАК-2000

Харківська бібліотечна наукова та освітня школа – лідер української школи книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, характерна самобутністю, професіоналізмом, авторитетністю, багатими традиціями у галузі підготовки бібліотечно-бібліографічних кадрів. Факультет бібліотекознавства та інформатики ХДАК як центр бібліотечно-бібліографічної освіти в Україні має всі ознаки науково-освітнього ядра: наявність певного кола талановитих педагогів і науковців; постійна плідна наукова й освітня діяльність; виховання обдарованої молоді – нового покоління бібліотечних працівників, науковців, викладачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Книга и книжное дело в Украинской ССР: Сб. документов и материалов 1917-1941.* - К.: Наук. думка, 1985. - 477 с.
2. *Книга и книжное дело в Украинской ССР: Сб. документов и материалов 1941-1984.* - К.: Наук. думка, 1986. - 564 с.
3. Кушнарченко Н.М. Підготовка кадрів у галузі документознавства та інформатики: досвід і проблеми // *Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку: Міжвуз. зб. наук. праць.* - Рівне. - Вип. 11. - С. 229-233.
4. *Харьковский государственный институт культуры. 1929-1979 / Под ред. А.Л. Оприщенко.* - Х.: Вища школа; Изд-во при Харьк. ун-те, 1979. - 72 с.
5. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Підготовка фахівців у галузі документознавства та інформатики: здобутки і проблеми // *Вісн. Кн. Палати* - 1997. - № 6. - С. 23-25.

Надійшла до редколегії 10.03.2000

УДК 378.6002(477.54)

А. А. СОЛЯНИК

ПЕРШИЙ ВИПУСК ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ ХДАК: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Висвітлено історію запровадження, концепцію та основні напрями підготовки у Харківській державній академії культури документознавців-інформаціологів

У 1998-1999 навчальному році Харківська державна академія культури (ХДАК) уперше в історії вищої освіти України здійснює випуск фахівців за новою спеціальністю 8.020105 “Документознавство та інформаційна діяльність”. Ця новація цілком закономірна, зважаючи на попередню

історію розвитку ХДАК, яка є в Україні фундатором не тільки бібліотечної і книгознавчої, але й інформаційної освіти.

Ще у 1960-1961 навчальному році на вечірньому відділенні Харківського державного бібліотечного інституту було організовано підготовку фахівців для органів науково-технічної інформації. У 1966 р. створили кафедру технічних бібліотек і наукової інформації, яка опанувала напрям підготовки інформаційних працівників, здатних використовувати досягнення новітніх електронних технологій. Фактично вже в 60-ті рр. у межах спеціальності “Бібліотекознавство і бібліографія” виникла нова спеціальність, об’єктивні умови для офіційного започаткування якої склалися лише у середині 90-х рр., коли суспільство усвідомило необхідність входження до нової історичної фази свого розвитку – інформатизації.

Миттєво відгукнувшись на зростаючу потребу країни в кадровому забезпеченні функціонування документно-комунікативної інфраструктури суспільства, спираючись на багаторічний досвід підготовки інформаційних спеціалістів та значний науково-педагогічний потенціал, саме ХДАК ініціювала впровадження в Україні нової спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” і вперше у 1995 р. здійснила набір студентів. Цьому передувала велика підготовча робота по визначенню концепції та змісту навчання, розробці оригінального навчального плану, авторських програм нових курсів, комплексних кваліфікаційних характеристик майбутніх фахівців та ін [1].

Наскладнішою проблемою було вивчення кадрової ситуації в країні та попиту на ринку праці інформаційних спеціалістів, що здійснювалось з метою визначення пріоритетних у сучасних умовах профілів підготовки документознавців-інформаціологів. У період започаткування у вузах України документознавчої освіти її зміст формувався дещо спонтанно, під впливом бібліотечно-бібліографічної та архівознавчої освіти. Один з напрямів підготовки документознавців - обслуговування функціонування інфраструктур наукової інформації, інший напрям націлював майбутніх фахівців на документне забезпечення архівної сфери. У межах підготовки передбачалось дві кваліфікації: документознавець-спеціаліст у галузі наукової інформації та документознавець-архівіст.

Значним здобутком науково-педагогічного колективу ХДАК стало формування концепції поширення профілю підготовки і використання документознавців. Перший навчальний план ХДАК зі спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” (1995 р.) одночасно з формуванням єдиного фундаменту професійних знань, умінь та навичок передбачав їх диференціацію за такими основними спеціалізаціями: інформаційний менеджмент і маркетинг (кваліфікація: менеджер документно-інформаційних систем), автоматизація документно-інформаційних систем (кваліфікація:

технолог автоматизованих документно-інформаційних систем), документно-інформаційне забезпечення соціокультурної сфери (кваліфікація: інформаційний брокер), патентознавство та ліцензійна діяльність (кваліфікація: менеджер патентно-ліцензійної діяльності), архівознавство й діловодство (кваліфікація: документознавець-архівіст), інформаційна діяльність у сфері комерції і бізнесу (кваліфікація: менеджер інформаційної діяльності), документно-інформаційне забезпечення органів управління (кваліфікація: референт-аналітик).

Так, серед курсів спеціалізацій для референтів-аналітиків (випускаючою є кафедра документознавства) було передбачено: “Діловодство”, “Документне фондознавство”, “АСОД у діловодстві”, “Автоматизовані технології оформлення та обробки документів”, “Інформаційний сервіс в Інтернет”, “Іміджологія” та ін. Це сприяло поглибленій підготовці фахівців.

Перший випуск документознавців ХДАК (35 студентів) підготовлено за трьома спеціалізаціями: інформаційний менеджмент і маркетинг – 13 осіб, документно-інформаційне забезпечення соціокультурної сфери – 8 осіб, документно-інформаційне забезпечення органів управління – 14 осіб. Їх підготовка здійснювалась на сучасній комп’ютерній базі з використанням ресурсів Інтернет, що дало змогу студентам оволодіти методами автоматизованої аналітико-синтетичної обробки документів, набути навички пошуку релевантної інформації у різноманітних банках даних та надання необхідних користувачам документів у режимі дистанційного доступу.

Якісній підготовці кадрів сприяли наукові дослідження викладачів ХДАК з проблем документознавства та інформаційних технологій, підготовка оригінальних підручників та навчальних посібників з нових курсів, серед них: “Аналітико-синтетична обробка документів” (1996), “Документознавство” (1997), “Сервіс в Інтернет” (1998), “Організація та методика науково-дослідницької діяльності” (1998), започатковано серію “Информационные технологии в документоведении”, в межах якої видано три підручники: “Основы Windows” (1998), “Основы Internet” (1999), “Internet / Intranet” (1999) та ін. Розроблено освітньо-професійну програму, кваліфікаційні характеристики спеціаліста, пакети авторських програмно-методичних матеріалів з кожної дисципліни, створено їхні паперові та електронні аналоги. Кращі підручники ХДАК мають підвищений попит не тільки в Україні, а й за її межами, отримали високу оцінку з боку фахівців. Рецензії на них у фахових журналах ініціювали наукові дискусії з актуальних питань документознавства та подальший розвиток цього наукового та освітнього напрямку [2, 3, 4].

Закріпленню отриманих теоретичних знань та практичних навичок майбутніх документознавців сприяє виробнича практика в інформаційних та аналітичних центрах, книговидавничих фірмах, рекламних агентствах,

відділах маркетингової інформації підприємств усіх форм власності, в службах документального забезпечення управління органів державної влади та комерційних структур, в архівах та органах НТІ. Базами практики, з якими укладено довгострокові договори, обрано кращі установи регіону, що мають сучасне комп'ютерне обладнання, відповідний обсяг документообігу та належний кадровий потенціал, здатний здійснювати кваліфіковане та вимогливе керівництво роботою практикантів, сприяти збору емпіричного матеріалу для студентських наукових досліджень.

Тісний зв'язок з базами практики сприяє одержанню відомостей про сучасні вимоги до інформаційних фахівців, визначенню параметрів професійної компетентності та нормативів конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів, дає можливість прогнозувати кадровий попит на місцях і завдяки цьому оптимізувати профіль і структуру вузівської підготовки документознавців. Результати практики свідчать, що запрошення на роботу отримують у першу чергу ті студенти, хто опанував технологічні процеси роботи з документами на базі комп'ютерного обладнання, має уявлення про основні види світових документних потоків і ресурсів та навички пошуку інформації в інтерактивних базах даних, володіє теорією інформаційного маркетингу та менеджменту, знає іноземні мови, вміє ефективно організувати своє робоче місце.

Випускники зазначеного фаху отримують достатні навички науково-дослідної діяльності при підготовці рефератів, аналітичних оглядів, курсових та дипломних робіт, більшість з яких підготовлені на замовлення інформаційних та аналітичних центрів, органів НТІ, документно-інформаційних служб організацій, установ та підприємств регіону. Студенти залучаються до презентацій спеціальності, нових підручників та навчальних посібників, організації та проведення науково-практичних конференцій міжнародного, національного та регіонального рівнів. Так, коли в 1998 р. на базі ХДАК було започатковано щорічну міжнародну наукову конференцію "Соціальні комунікації: розвиток в інформаційному просторі", студенти-документознавці не лише взяли активну участь у її організації, але й виступали на секціях з науковими доповідями, демонстрували можливості пошуку інформації в Internet, технології електронного діловодства, створені ними бази даних, Web-сторінки та ін. З виходом у світ нової наукової збірки ХДАК "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика" вони отримали можливість публікувати результати своєї наукової роботи не лише у формі тез доповідей, але й наукових статей. Таким чином, у ХДАК створено всі необхідні умови для підготовки висококваліфікованих спеціалістів у галузі документознавства та інформаційної діяльності.

Досвід, накопичений ХДАК у процесі підготовки першого випуску документознавців-інформаціологів, дозволяє внести деякі зміни у зміст та

організацію навчання відповідно до вимог та потреб ринку праці, визначити шляхи подальшого вдосконалення якості освіти в умовах інформатизації. Назвемо основні з них.

З метою уніфікації підготовки спеціалістів у галузі документознавства та інформаційної діяльності Міністерство культури і мистецтв України в 1998 р. рекомендувало в межах спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” здійснювати підготовку фахівців за трьома спеціалізаціями: документно-інформаційне забезпечення архівів (кваліфікація: документознавець-архівіст), інформаційні системи підтримки державних органів управління (кваліфікація: документознавець-менеджер інформаційних систем управління), міжнародні інформаційні системи і мережі (кваліфікація: документознавець-менеджер міжнародних інформаційних систем). Такий підхід дозволяє освітнім установам враховувати у змісті та організації навчального процесу зміни, що відбулися на технологічному й організаційному рівнях функціонування документних комунікацій суспільства та розглядати документознавчу діяльність як сферу застосування професійних знань фахівців кількох професій у межах однієї спеціальності, відповідно будуючи систему їх підготовки.

Стратегічні завдання документознавчої освіти орієнтовані на сучасні концепції глобальної інформатизації суспільства, впровадження якої неможливе без відповідного кадрового забезпечення. Так, зміст навчання документознавців - менеджерів інформаційних систем слід націлювати на те, що майбутнім фахівцям доведеться здійснювати створення, пошук, обробку, зберігання та використання різноманітних джерел інформації, зокрема баз даних в установах усіх типів, перш за все в органах державного управління різних рівнів. Кваліфікаційні вимоги до майбутніх архівістів передбачають уміння впроваджувати та вести в автоматизованому режимі системи ділової документації, формувати електронні архіви, володіти методами аналізу та організації інформаційного забезпечення будь-якого виду управлінської діяльності.

Зміст навчання повинен відобразити динамічні зміни, що відбуваються нині в документно-комунікаційній сфері. Майбутні фахівці повинні володіти вміннями пошуку та оперативного надання користувачам релевантної інформації як у традиційній, так і в електронній формах, знання законодавчих, організаційних, фінансових аспектів управління інформаційними ресурсами в ринкових умовах. Підвищення конкурентоспроможності випускників ХДАК на ринку праці неможливе без посилення управлінських аспектів їх професійної підготовки, поглибленого вивчення економічних та правових основ діяльності документно-комунікаційних систем, засвоєння маркетингового інструментарію.

З метою оперативного та гнучкого врахування змін, що зумовлені швидким розвитком сучасного інформаційного середовища та кадрової політики держави, фахівці ХДАК у процесі формування освітньо-професійної програми та нового навчального плану зі спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” повинні піддати суттєвому корегуванню блоки фундаментальних, професійно-орієнтованих та спеціальних дисциплін. Обов’язковими для вивчення студентами всіх спеціалізацій повинні стати такі дисципліни: “Діловодство”, “Архівознавство”, “Управління інформаційними ресурсами в Україні і за кордоном”, “Захист інформації та інформаційна безпека”, “Інформаційний менеджмент і маркетинг”, “Іміджологія”. Блок спеціальних дисциплін, орієнтований на різноманітні робочі місця в документних установах, необхідно доповнити дисциплінами, що надають поглиблену підготовку за конкретними напрямками діяльності, наприклад: “Документаційне забезпечення управління”, “Документна лінгвістика”, “Організація державних установ України”, “Система інформаційних ресурсів органів державної влади та органів місцевого самоврядування”, “Технологія електронного документообігу” та ін.

Підвищенню рівня підготовки фахівців сприятиме активне впровадження до навчального процесу новітніх освітніх технологій (модульне, дистанційне навчання), застосування сучасних автоматизованих та інших інформаційних технологій, підготовка нових підручників, навчальних посібників, текстів лекцій та методичних матеріалів.

Важливим завданням є створення багатоступеневої системи підготовки кадрів з документознавства та інформаційної діяльності, розробка та впровадження наскрізних навчальних планів. Розширення сфери підготовки та використання випускників документознавчого профілю має відбуватись з урахуванням того, що цих фахівців готують державні та приватні вузи не тільки III – IV, а й I – II рівнів акредитації. Відомо, що в Україні вузи культури (іншого профілю) I – II рівнів акредитації розпочали підготовку молодих спеціалістів за спеціальністю 5.020107 “Діловодство”, а вузи III – IV рівнів – бакалаврів, спеціалістів і магістрів зі спеціальності 8.020105 “Документознавство та інформаційна діяльність”. Впровадження багатоступеневої підготовки фахівців потребує узгодження номенклатури їх спеціалізацій та кваліфікацій у межах спеціальності, уточнення змісту та напрямів підготовки кадрів на етапах: молодший спеціаліст - бакалавр - спеціаліст – магістр; створення наскрізних навчальних планів.

Узгодженій підготовці фахівців сприятиме врахування кваліфікаційних характеристик та посад випускників вузів I – II та III – IV рівнів акредитації, зафіксованих у “Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1. Професії працівників, які є загальними для всіх видів еко-

номічної діяльності” [5]. Орієнтація на нього дозволить навчальним закладам відбити у змісті навчання вимоги щодо документознавців I, II категорій та провідних документознавців (які обов’язково повинні мати підготовку спеціаліста або магістра, тобто бути здатними брати участь не тільки в експлуатації, але й у проектуванні, впровадженні та вдосконаленні автоматизованих інформаційних систем управління).

Необхідність подальшого розвитку в Україні наукової школи документознавчого профілю потребує введення наукової спеціальності “Документознавство та інформацієзнавство”. Нині у ХДАК функціонують аспірантура, докторантура та спеціалізована вчена рада по захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора (кандидата) педагогічних наук зі спеціальності 07.00.08 “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”. Над обґрунтуванням необхідності такого наукового напрямку, який створить підґрунтя активізації документознавчих досліджень, уже працюють фахівці ХДАК і планують звернутися з відповідною ініціативою до ВАК України.

Нагального вирішення потребує проблема працевлаштування випускників-документознавців. Сфера їх використання достатньо широка, тому в формуванні замовлення та організації розподілу випускників повинно брати участь не лише Міністерство культури і мистецтв України, але й усі зацікавлені міністерства та відомства, перш за все, Міністерство інформації України, Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України та ін. Закордонний досвід свідчить, що рівень розвитку держави залежить від якості документного та інформаційного забезпечення усіх сфер діяльності суспільства. Слід зазначити, що передові держави витрачають значну частину національного доходу не тільки на розвиток мережевих технологій, а й на кадрове забезпечення функціонування документно-комунікаційних систем.

Випускники нової спеціальності мають великі перспективи на майбутнє. За прогнозами багатьох авторитетних учених, тенденції поширення сфери документних комунікацій набувають глобального характеру. Згідно з відкритим Ю.М. Столяровим законом документаційного супроводження соціальних комунікацій, будь-які з них опосередковуються документами. Документного підтвердження потребує кожна соціальна роль члена суспільства. У зв’язку з цим кожен соціальний інститут є документним за своєю сутністю: він здійснює або виробництво, або транспортування, або одержання, або обробку, використання та зберігання документів. Тому попит на документознавців-випускників ХДАК зростає, вони потрібні в усіх сферах людської діяльності. Завдання освітніх установ країни – готувати висококваліфікованих фахівців, які оптимально відповідають кадровим потребам інформатизації суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шейко В., Кушнарєнко Н. Підготовка фахівців у галузі документознавства та інформатики: здобутки і проблеми // Вісн. Кн. палати. - 1997. - № 6 - С. 23-25.
2. Швецова-Водка Г. Перший підручник з документознавства // Вісн. Кн. палати. - 1998. - № 2. - С. 24-25.
3. Терешин В.И. Первый учебник по документоведению // Университетская книга. - 1998. - № 7. - С. 52-53.
4. Слободяник М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності (Підручник для вузів) // Вісн. Кн. палати. - 1998. - № 11. - С. 18-20.
5. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1. Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності / Міністерство праці та соціальної політики України. - Краматорськ, 1998. - 245 с.

Надійшла до редколегії 17.03.2000

УДК 378.602:802

Н.І. МЕЛЬНИК

ІНОЗЕМНА МОВА В ПІДГОТОВЦІ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ КАДРІВ

Розглядається іншомовний конспект у підготовці бібліотечно-інформаційних кадрів, пропонуються можливі підходи до вивчення іноземних мов у руслі вимог Європейського союзу з впровадження багатомовності у вищих навчальних закладах Європи

Харківська державна академія культури (ХДАК) має багатолітній досвід іншомовної підготовки бібліотекарів-бібліографів вищої кваліфікації. Тривалий час існувала практика відбору кращих студентів зі знанням іноземної мови ще при вступі до вузу. У 60-80-і рр. серед вступних іспитів зі спеціальності "Бібліотекознавство і бібліографія" чільне місце посідала іноземна мова (англійська, німецька, французька та іспанська). При цьому конкурс на бібліотечний факультет при збільшенні обсягу набору зростав з року в рік. З 1963 р., коли у ХДАК розпочалася підготовка фахівців для науково-технічних бібліотек та органів НТІ, навчальним планом передбачалось обов'язкове вивчення студентами технічного відділення двох іноземних мов – англійської та німецької. Мовна компетентність випускників